

SERVICE LEARNING KAO INOVATIVNA METODA UČENJA I MOGUĆNOSTI PRIMJENE NA FAKULTETIMA DRUŠTVENIH NAUKA U BOSNI I HERCEGOVINI

SERVICE LEARNING AS AN INNOVATIVE METHOD OF LEARNING AND POSSIBILITIES OF APPLICATION IN FACULTIES OF SOCIAL SCIENCES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Lejla Dacić, Tarik Džabegović

Fakultet za menadžment i poslovnu ekonomiju, Travnik, Bosna i Hercegovina

SAŽETAK

Uzimajući u obzir rastuću važnost visokog obrazovanja za društva, jedna od potreba svih univerziteta je promišljanje o tekućim i budućim reformama visokog obrazovanja kako bi se suočili sa sasvim novim zahtjevima koji se pred njih postavljaju. Zahvaljujući ekonomskim i tehnološkim promjenama i brojnim političkim pritiscima, od univerziteta se danas očekuje ne samo aktivan rad u nastavi i istraživačkim projektima nego i njihov doprinos razvoju zajednice i društva, odnosno orijentiranost ka ostvarivanju civilne misije univerziteta. Od velikog značaja je razvijanje svijesti studenata i univerzitetkih nastavnika o društvenoj odgovornosti prema zajednici u kojoj žive. Proces učenja i obrazovanja, kao i svaka druga ljudska djelatnost, podložna je promjenama (inovacijama) koje teže da tu djelatnost unaprijede i poboljšaju. Klasični teorijski modeli podučavanja pružaju studentima nejasnu sliku o gradivu koju ne uspijevaju povezati sa mogućnošću primjene u realnom životu. Zahvaljujući modelu service-learning-a, inovativnoj nastavnoj metodi koja potiče aktivno učenje studenata volontiranjem u planiranim i organiziranim aktivnostima koje odgovaraju potrebama zajednice, studenti uče iz vlastitog iskustva primjenjujući direktno stečena teorijska znanja. Service-learning ima svoju upotrebu u svjetskom obrazovanju već dugi niz godina, međutim

obrazovni sistem u Bosni i Hercegovini se do sada nije susretao sa pojavom service-learning-a, tako da se primjena istog na teritoriji BiH može smatrati inovacijom u obrazovnom procesu u BiH.

Cilj ovog rada je ispitivanje mogućnosti primjene service-learninga u obrazovnom sistemu BiH, sa posebnim osvrtom na fakultete društvenih nauka, te da ukaže na prednosti koje metoda service learninga pruža svim učesnicima koji je primjenjuju. Zapravo, koristi od primjene service learninga imaju obje strane - i student i zajednica, a time i društvo u cjelini. Time se metoda service learninga razlikuje od praktičnog rada u nastavi i volontiranja koji se ustaljeno primjenjuju s ciljem sticanja praktičnih znanja studenata.

Primjenom ove metode univerziteti su u mogućnosti bar djelomično ostvariti svoju civilnu misiju, obrazovanjem društveno odgovornih i aktivnih građana. Kroz istraživanje zajednice ustanovljeno je koje su to potrebe u zajednici i potencijalni partneri koji bi pomogli u realizaciji i osigurali prilike za volontiranje studenata. Kroz anketu koja je urađena na nekoliko potencijalnih ustanova, ispitana je spremnost i volja istih za učešće u ovakvim programima. S druge strane, sprovedena je anketa i među studentima gdje je cilj bio ispitivanje zainteresovanosti studenata za primjenu inovativnih metoda praktičnog učenja, kao i za potrebe i probleme

zajednice, te njihovu spremnost na aktivno civilno zalaganje u zajednici u kojoj žive.

Ključne riječi: service-learning, volontiranje, studenti, inovativnost

ABSTRACT

Considering growing importance of academic education for the society, one of the necessities for every university is consideration of current and future reforms of high education in order to face the upcoming requests. In regards to the economy and technology changes and varies political pressures, universities are expected not only to provide active performance in education and research projects but also to contribute community and society development, with respect to orientation towards accomplishment of University civil mission. Improvement of awareness for students and university teachers about social responsibility towards society is of great importance.

Process of learning and education, as any other human activity, is liable to changes (inventions) with aim to improve and upgrade the particular activity.

Classical theoretical methods of teaching are offering students blur picture of matter which they are unable to combine with practice in real life. Thanks to the model of service learning, inventive educational method which encourages active learning of students by volunteerism within planned and organized activities that should be able to respond to society needs, students are in position to learn from its own experience by applying directly achieved theoretical knowledge. Service learning is being applied in education worldwide for many years in the past. However educational system in Bosnia and Herzegovina has not been encountered with phenomenon of service learning so far, therefore the appliance of the mentioned method is innovation in educational process in BIH.

The goal of the paper is to research the

possibilities of implementation of service learning in educational system in BIH, especially by reviewing the faculties of social sciences, and to indicate the advantages that method of service learning is providing to all members who apply it. However, the service learning implementation has benefit for both sides - students and community including the whole society. Thereby the method of service learning is different from the practical work in education and volunteerism which is constantly being applied with the aim of acquisition of practical knowledge by students. By applying this method, universities would be at least partially able to fulfill its civil mission by education of socially responsible and active citizens.

Throughout the research of community it has been established which are necessities inside the community and potential partners who would be able to help the realization and would provide opportunities for student volunteerism. Throughout the enquiry that was made on several potential institutions, ability and willingness to take part in such programs was researched. On the other hand enquiry among students was conducted with the goal to check the interest of students for implementation of inventive methods of practical learning, as well as needs and problems of community and their attitude for active civilian commitment to the community they live in.

Keywords: service learning, volunteering, students, innovation

UVOD

Uzimajući u obzir rastuću važnost visokog obrazovanja za razvoj društva, jedna od potreba svih univerziteta je promišljanje o tekućim i budućim reformama visokog obrazovanja kako bi se suočili sa sasvim novim zahtjevima koji se pred njih postavljaju.

Cilj ovog rada je višestruk. U uvodnom dijelu rada posebno naglašen značaj razvijanja svijesti studenata i univerzitetskih nastavnika o društvenoj odgovornosti prema zajednici u kojoj žive i ostvarivanja civilne misije univerziteta.

U drugom dijelu prikazani su problemi sa kojima se suočava visoko obrazovanje u Bosna i Hercegovini danas, predstavljen je model service-learninga kao jedan od mogućih rješenja i prednosti primjene metode service-learninga u Bolonjskom procesu.

U trećem dijelu je izvršeno ispitivanje mogućnosti primjene service-learninga u obrazovnom sistemu BiH, sa posebnim osvrtom na fakultete društvenih nauka.

CIVILNA MISIJA UNIVERZITETA

U cilju usmjeravanja razvoja Univerziteta ka osnaživanju (proširenju) svoje misije i integracije univerziteta u zajednici nužno je osvrnuti se na potrebu za isticanjem „treće misije“ („civilne misije) univerziteta. Zahvaljujući ekonomskim i tehnološkim promjenama i brojnim političkim pritiscima, od univerziteta se danas očekuje ne samo aktivan rad u nastavi i istraživačkim projektima nego i integracija univerziteta u zajednici, obrazovanje društveno odgovornih i aktivnih građana i doprinos razvoju civilnog društva i društva uopće.

Sveobuhvatna društvena (ekonomska, kulturna, politička) tranzicija nametnula je potrebu za učešćem univerziteta u ekonomskom razvoju, izgradnji civilnog društva i demokratskih vrijednosti.

Posljednji desetak godina sve više je aktuelno područje istraživanje treće misije, (civilne misije, javne službe, društvene odgovornosti) univerziteta, zbog čega univerziteti kao društvene institucije odgovorne svojoj javnosti trebaju ponuditi jasnu koncepciju zalaganja studenata i osnaživati njihovu ulogu odgovornih i aktivnih građana, a univerzitetski ih nastavnici, kao nositelji pozitivnih

društvenih promjena, trebaju uvesti u zajednicu kako bi studenti bolje spoznali svoju građansku ulogu u zajednici.

Svrha civilnog zalaganja studenata je obrazovati ih kako bi sutra bili odgovorni i aktivni građani angažirani u svim segmentima svakodnevnog života i kako bi se održavala demokratija. Ukoliko želimo društveno odgovorne građane u našoj zajednici, neophodno je pogledati univerzitetu i zapitati se osiguravaju li naši univerziteti studentima mogućnost za stjecanje znanja i vještina za aktivno građanstvo te hoće li naši studenti moći uspješno implementirati i rješavati probleme u privatnom, javnom i civilnom sektoru?

Civilno zalaganje je sudjelovanje građana u životu zajednice u cilju općeg poboljšanja uvjeta života.

Koncept civilne misije univerziteta do sada nije izazivao značajniji interes u bosanskohercegovačkoj istraživačkoj zajednici, pa se nalazi malo podataka o tome što su i koliko naši univerziteti učinili po pitanju integracije civilne misije u akademske djelatnosti.

Kada su u pitanju susjedne zemlje, izvršena su istraživanja koja analiziraju mogućnosti integracije civilne misije u akademske djelatnosti na hrvatskim univerzitetima. Rezultati istraživanja pokazuju da je među univerzitetskim nastavnicima 14, 2 posto onih koji prihvataju promjene u nastavnom i istraživačkom radu (inovatori i rani usvajajući), 33, 7 posto neutralnih (rana većina) i 46, 8 posto onih koji se promjenama opiru (kasna većina i kolebljivci, još ih se naziv konzervativcima). Vrijednosne dispozicije i stavovi univerzitetskih nastavnika, prema analiziranim aspektima civilne misije, pokazuju da većina univerzitetskih nastavnika u Hrvatskoj uvažava civilnu misiju i njezina načela kao važnu svrhu visokog obrazovanja. Međutim, koncept civilne misije slabo povezuju s doprinosom sveučilišta razvoju lokalne zajednice. (Ćulum Bojana, doktorska teza).

Integracija civilne misije podrazumijeva djelovanje sveučilišta i sveučilišnih nastavnika u onim sferama zajednice "u kojima ne kupujemo i ne prodajemo, već razgovaramo sa susjedima o dobrobitima za našu zajednicu."(Barber, 1996)

IZAZOVI U OBRAZOVNOM SISTEMU BOSNE I HERCEGOVINE

Dva osnovna problema sa kojima se suočava visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini i regiji su: teorijsko znanje bez stečenih praktičnih vještina i slaba povezanost na relaciji univerziteti-zajednice i univerziteti- tržište rada.

Sa promjenama u strukturi studija visokog obrazovanja, stavljanjem akcenta na kvalitet procesa i ishoda „reformisanih“ studijskih programa, konceptom cjeloživotnog učenja i drugim elementima bolonjskog procesa, došlo je i do promjena u strukturama odlučivanja i zadacima nastavnog i nenastavnog osoblja. (Spasojević)

Bolonjskim procesom obuhvaćen je niz reformi u visokoškolskom obrazovanju u Europi kako bi se uskladili postojeći sistemi na jedinstvenim osnovama i time stvorio usklađeni europski sistem obrazovanja. "Bolonjski proces" je nastao nakon što su ministri obrazovanja nekoliko evropskih država te Čilea u talijanskom gradu Bologni 19. Juna 1999. godine potpisali "Bolonjsku deklaraciju.

Cilj: stvaranje usporedivog, kompatibilnog i koherentnog sistema visokoga obrazovanja unutar Evropskoga prostora visokog obrazovanja (European Higher Education Area). Danas, 47 evropskih zemalja sudjeluje u Bolonjskom procesu. Te zemlje su sve stranke Evropske kulturne konvencije i predane ciljevima Evropskog prostora visokog obrazovanja.

Bosna i Hercegovina je potpisala Bolonjsku deklaraciju 18. septembra 2003. godine. Iako je pristupanje Lisabonskoj konvenciji bio važan iskorak ka

približavanju naše zemlje evroatlantskim integracijama, obrazovne strukture i akademska zajednica našli su se ubrzo pred mnogobrojnim iskušenjima, problemima i zadaćama.

Jedna od glavnih promjena koje je inicirala Bolonja je interaktivna nastava i fokusiranje na sticanje vještina i kompetencija i praktičnih implikacija nastavnog plana i procesa.

Očekivanja studenata od bolonjske deklaracije koji se nažalost nisu ostvarili u potpunosti odnosili su se na rad u malim grupama, terensku nastavu i praktično učenje. Mnoge ankete koje su sprovedene na univerzitetima u BiH i susjednim zemljama potvrđuju da studenti zahtijevaju više funkcionalnog znanja, timskog rada i vještinja komuniciranja koje će im pomoći da se suoče sa izazovima tržišta rada.

Obzirom na veliku stopu nezaposlenosti u BiH 46,1% %, (553.580 osoba-Agencija za rad i zapošljavanje) i zaostalost privrede i ograničene mogućnosti zaposlenja za visokoobrazovane, mnogi studenti nemaju povjerenje u trenutni obrazovni sistem. Najveću zabrinutost studenti iskazuju u činjenici da postoji jako slaba konekcija između tržišta rada i visokoškolskih ustanova. To je jedna od najvećih prepreka za razvoj naše zemlje, a i problema sa kojim se suočava visoko obrazovanje u Bosni i Hercegovini.

U nastavku je predstavljen model service-learninga, strategije učenja koja povezuje potrebe zajednice sa akademskim učenjem, i predstavlja rješenje za dovođenje u vezu društvene zajednice, tržišta rada i visokoškolskih ustanova u Bosni i Hercegovini kako bi se zadovoljili ciljevi Bolonjskog procesa i ostvarila civilna misija univerziteta.

MODEL SERVICE LEARNINGA

Na brojnim univerzitetima u svijetu koji teže integraciji temeljnih univerzitetskih djelatnosti sa zajednicom, zadnjih tridesetak godina se razvija i promovise model učenja

koji potiče civilno zalaganje studenata. Koliko je ovaj model popularan i prihvaćen pokazuje porast sve većeg broja univerziteta i univerzitetskih nastavnika koji svoje nastavne programe temelje na ovom modelu učenja. Cilj service-learninga je da pomogne studentima da spoznaju značaj njihovog znanja u stvarnom svijetu, jer je to upravo ono što im nedostaje u ovom trenutku.

Model service learninga razvijen je u SAD-u. U domaćoj literaturi se rijetko pisalo o ovom modelu, tako da ne postoji konsenzus oko prijevoda termina service learning. Ovi područjem se aktivno bave Bojana Čulum i Jasminka Ledić (2009) koje koriste termin *učenje zalaganjem u zajednici*, a argumentacija za ovaj prijevod se temelji na: analizi ciljeva, karakteristika i ishoda ovog modela te korelaciji s terminom i konceptom civilnog zalaganja koji se ovim modelom sustavno ističe. (Čulum, Ledić, 2009)

Neki autori su ponudili i naziv *društveno korisno učenje* kao jedan od mogućih prevoda za model service learninga. (Nives Mikelić Preradović).

Model service learninga se u svijetu smatra popularnim načinom povezivanja studenata sa širom društvenom zajednicom pomoću pronađenih poslova,

uzemljama Europske Unije se počinje sve više provoditi, a kod nas je tek u povojima uvođenjeradionica

Service learning je inovativna nastavna metoda koja potiče aktivno učenje studenata u okviru planiranih organiziranih aktivnosti koje odgovaraju potrebama zajednice, pri čemu studenti uče iz vlastitog iskustva primjenjujući direktno stečena teorijska znanja. Dosadašnji klasični pristupi poučavanju pružaju studentima nejasnu sliku o gradivu koju ne uspijevaju povezati sa mogućnošću primjene u realnom životu. Kako bi što bolje usvojili stečena teorijska znanja studenti trebaju biti aktivni sudionici u procesu učenja i trebaju učiti iz vlastitog iskustva.

Iako postoje brojne rasprave oko definisanja odnosa učenja i zalaganja u zajednici u bogatoj literaturi ipak ne postoji precizna definicija pojma service-learninga. Radi se o konceptu koji je višeznačan i na kojeg se u literaturi referira kao poseban pristup poučavanju koji povezuje teorije i koncepte znanstvenih disciplina s aktuelnim, realnim problemima u zajednici i društvu u širem smislu; zatim kao nastavnu metodu koja potiče aktivno učenje kod studenata; kao model iskustvenog učenja, kao pedagoški pristup koji integrira program studija i zalaganje zajednici; kao proces praktične i direktne primjene postojećih resursa obrazovnih institucija u zajednici s ciljem odgovaranja na prepoznate potrebe zajednice pri čemu studenti uče iz vlastitog iskustva; kao pokret za društvene promjene. (Čulum, 2009)

Savez za service learning u obrazovnoj reformi (The Alliance for Service learning in education Reform, 1993.) nudi jednu od sveobuhvatnih i široko prihvaćenih definicija service learninga prema kojoj je „service learning model putem kojega studenti uče i razvijaju se kroz aktivno sudjelovanje u pomno promišljenim, planiranim i organiziranim aktivnostima koje odgovaraju na potrebe zajednice, koordinirane su od obje strane- i univerziteta i partnerske organizacije / ustanove u zajednici; integrirane su u akademski kurikulum, omogućavaju vrijeme za promišljanje, raspravu i pisanje o iskustvima stečenim tijekom sudjelovanja, pružaju studentima prilike za primjenu novostečenih znanja i vještina u realnim životnim situacijama u vlastitim zajednicama; unapređuju ono što se uči na nastavi šireći prostor učenja i na zajednicu; promiču i potiču daljnji razvoj osjećaja društvene odgovornosti pojedinca i brige za druge.“

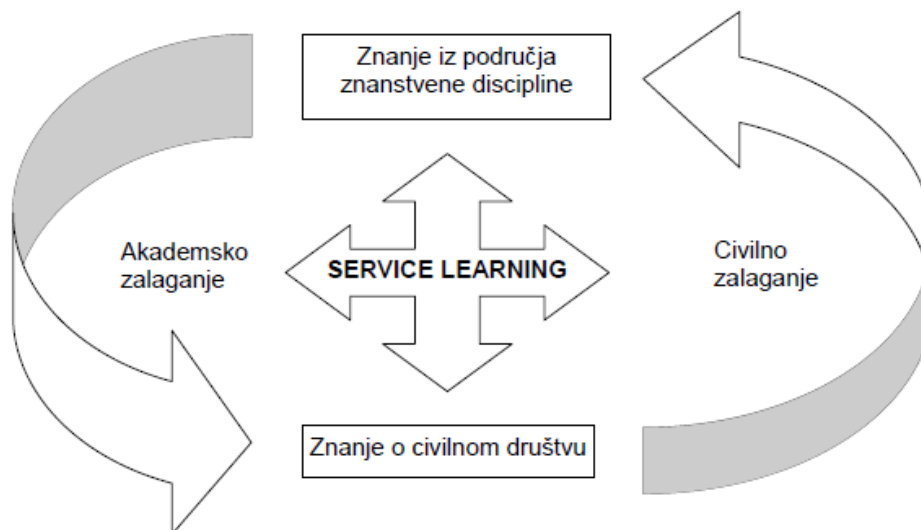
Service Learning is a teaching and learning strategy that integrates community service with academic instruction while focusing on critical thinking, reflection and civic

responsibility. (*Adopted from the American Association of Community Colleges definition)

Kako bi pružili bolje razumijevanje modela učenja zalaganjem u zajednici, grupa stručnjaka sa Oklahoma univerziteta je razvila konceptualni model za njegovo definiranje. (Ćulum) Model prikazuje ovisnost service learninga o četiri faktora: znanju iz područja znanstvene discipline, zalaganju u akademskom radu, znanju o civilnom društvu te civilnom zalaganju. Prema ovom konceptualnom modelu, da bi

student posjedovao znanje iz područja discipline, mora se baviti akademskim radom koji ga usmjerava i vodi k znanju o civilnom društvu. Jednako tako, da bi zaista posjedovao znanje o civilnom društvu, učenik mora imati iskustva civilnog zalaganja u zajednici. Na taj način stječe nova i dublja znanja iz područja discipline. Ovo je ciklički model u svojoj prirodi tako da student kontinuirano, kroz svoja iskustva i iskustveno učenje, stvara nova znanja i vještine.

Slika 1: Service learning i veza znanja iz naučnih disciplina i znanja o civilnom društvu

Izvor: Mikelić Preradović, Nives, "Service learning: can our students learn how to become a successful student?"

Kako bi se prevazišao problem nezaposlenosti visokokvalifikovanih mladih u Bosni i Hercegovini, studenti treba da kombiniraju service learning, razvoj zajednice, i razvoj karijere u okviru inovativnih projekata service learning koji će doprinijeti povećanju nivoa ličnog i socijalnog razvoja, temeljnih vještina i zapošljivosti i izgradnji cjeloživotne veze između studenata i njihove zajednice. Service-learning može povećati sposobnost studenata da razviju i povežu specifična znanja i vještine sa zahtjevima današnjeg tržišta rada.

SERVICE LEARNING KAO OBLIK ISKUSTVENOG UČENJA

Učenje kroz iskustvo (ili iskustveno učenje) u osnovi podrazumeva „učenje kroz rad“ i ono se događa kroz cijeli čovjekov život. Iskustveno učenje se bazira na premisi da ljudi efektivnije uče ako nešto rade, nego ako slušaju predavanje ili čitaju knjigu. Metod „učenja kroz rad“ sastoji se od interaktivnih izazova i aktivnosti rešavanja problema, sa određenim stepenom fizičkog učešća.

Visok nivo retencije (zadržavanja naučene materije u memoriji), dugoročna korist i pozitivni rezultati čine izlaz iz ovog

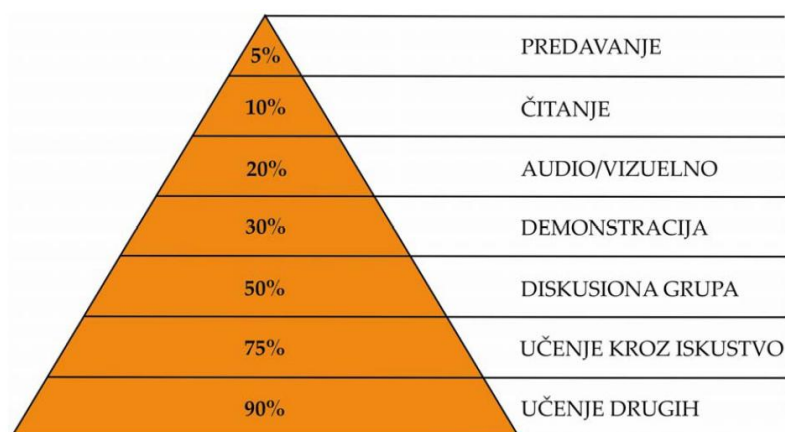
procesa. Ovaj metod dokazano predstavlja jedan od najefektivnijih edukativnih alata za sve uzraste i nivoe osposobljenosti, od predškolske djece do top menadžera velikih korporacija.

Glavni cilj iskustvenog učenja je da pomogne učesnicima da zadrže u sjećanju

ono što su iskusili i naučili, kao i da to primjene u svakodnevnom poslu i u privatnom životu.

Iskustvenim učenjem povećava se zadržavanje u memoriji onog što je doživljeno i naučeno.

Slika 2: Procentualni prikaz usvajanja znanja kroz različite tehnike učenja

Izvor: Dr William Glasser

Postoje mnoge vrste iskustvenog učenja. Service learning se razlikuje od drugih oblika iskustvenog učenja, jer iskustvo je uvijek povezano sa specifičnim nastavnim planom i programom fakulteta i ishodima učenja, pruža mogućnosti za refleksiju, a dizajniran je za rješavanje utvrđenih potreba zajednice. Npr. Service learning nije volontiranje ili rad za opće dobro jer

ti oblici angažmana nemoguće su povezati sa specifičnim predmetom i ishodima učenja. Model service learninga zahtijeva posebnu suradničku vezu između zajednice i univerziteta u kojoj obje strane drže do sadržajne povezanosti nastavnih planova i aktivnosti zalaganja, a koristi od primjene

imaju obje strane. Time se metoda service learninga razlikuje od praktičnog rada (terenski rad i istraživanje, prezentacije, itd) u nastavi i volontiranja koje imaju zajedničku osnovu u modelu iskustvenog učenja, a koji se ustaljeno primjenjuju u nastavnim procesima. Razliku između ova tri oblika iskustvenog učenja pokušali su učiniti jednostavnijom kroz tabelarni prikaz navedenih aktivnosti, ishoda učenja i odnosa koji se razvijaju sa zajednicom. (Ćulum)

Komparacija ova tri oblika iskustvenog učenja koju su napravili autori (Ćulum) u cilju jednostavnijeg prikaza navedenih aktivnosti predstavljena je u sljedećoj tabeli.

Vrsta aktivnosti iskustvenog učenja	Usmjerenost, ishodi učenja i odnos sa zajednicom
Praktični rad u nastavi – profesionalni razvoj	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Student je primatelj/korisnik ▪ Profesionalni razvoj studenta je primaran ▪ Naglasak je na stjecanju novih znanja i vještina ▪ Ishodi učenja unaprijed su definirani nastavnim programom ▪ Kontekst zajednice je zanemaren
Volontiranje	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zajednica je primatelj/korisnik ▪ Briga za zajednicu je primarna ▪ Naglasak je na (raznovrsnim) aktivnostima u zajednici ▪ Ishodi učenja nisu povezani s nastavnim programom ▪ Kontekst učenja je sekundaran
Učenje zalaganjem u zajednici	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Recipročan suradnički odnos na relaciji student-zajednica ▪ Profesionalni i osobni razvoj studenta i briga za zajednicu jednako su važni ▪ Potrebe/problemi zajednice i adekvatna rješenja istih jednako su važna ▪ Ravnoteža između ciljeva kolegija i ishoda djelovanja u zajednici (volontiranja) ▪ Uravnoteženost konteksta nastavnog programa, zajednice i učenja studenata

Tabela 1. Razlike triju praktičnih studentskih aktivnosti u kontekstu usmjerenosti, ishoda učenja i odnosa sa zajednicom

Dakle, kod service learninga fokus je na recipročnom odnosu na relaciji student-zajednica, a znanje koje studenti stiču je unaprijed definisano nastavnim planom i programom koji je uravnotežen sa potrebama zajednice.

Service learning omogućuje fakultetima i sveučilištima da ispune svoje ciljeve vezane za učenje studenata i njihov razvoj, dok istovremeno doprinosi i rješavanju potreba zajednice, globalnih i nacionalnih potreba. I studenti i zajednice kojima služe imaju značajne koristi od uključivanja u service – learning.

Među često navođenim prednostima za studente koji su sudionici service-learninga su razvoj navika kritičkog promišljanja, produbljivanje razumijevanja sadržaja predmeta, integriranje teorije praksom; većerazumijevanje za pitanja koji se odnose

temeljno socijalne probleme, jačanje osjećaja društvene odgovornosti, poboljšanje kognitivnih, osobnih i duhovnih razvoj, razumijevanje razlika i sličnosti među ljudima i izoštravanje sposobnosti za

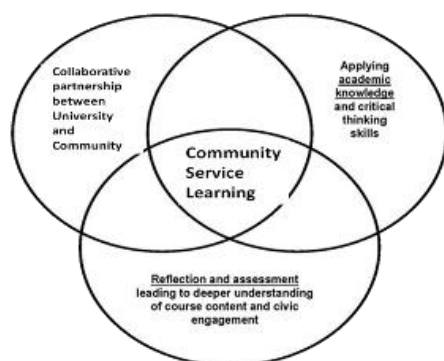
rješavanje problema na kreativan način i kolaborativan rad.

PREDNOSTI ZAJEDNICE

Iako je model service learninga razvijen u Sjevernoj Americi, u Evropi je uglavnom još uvijek odsutan. Community learning program koji se razvija još od 2001 godine u Institutu za tehnologiju u Dublinu je do sada jedini evropski primjer service-learninga.

Slika 3: Prednosti zajednice

Izvor: http://ec.europa.eu/education/highereducation/doc/studies/barometersum_en.pdf

U svrhu ostvarivanja ciljeva ovog rada, provedeno je istraživanje da bismo utvrdili da li su navedeni ciljevi ostvarivi, odnosno da li primjenom metode Service learninga univerziteti mogu ostvariti svoju civilnu misiju i da li je primjena Service learninga uopće moguća u Bosni i Hercegovini. Istraživanje je provedeno među studentima i nastavnim osobljem Univerziteta u Travniku, kao i među partnerima u zajednici. Prije prikaza rezultata istraživanja, važno je napomenuti da smo izvršili komparaciju nekih rezultata sa Univerzitetom u Zagrebu, odnosno komparirali smo samo neke stavke jer je Univerzitet u Zagrebu već pristupio primjeni SL-a u praksi, dok to nije slučaj niti sa jednim univerzitetom u Bosni i Hercegovini, tako da nije bilo moguće komparirati sve rezultate.

Anketirano je nastavno osoblje Univerziteta u Travniku i to: 3 asistenta, 4 viša asistenta, 5 docenata, 1 vanredni profesor, 5 redovnih profesora i 1 emeritus. Dakle ukupno 19 profesora i asistenata na Univerzitetu. Što se tiče studenata, anketirano je 212 studenata sa prvog ciklusa studija. Anketa je također provedena među partnerima u zajednici, tačnije njih 21, a među partnere smo ubrojali privatne kompanije, javne kompanije, nevladine organizacije i udruženja te javne i privatne ustanove za odgoj djece.

Vratiti ćemo se na anketirane profesore i asistente. 73% anketiranih se izjasnilo da su prije sprovođenja ove ankete bili upoznati sa terminom i značenjem SL-a, međutim samo 42% anketiranih misli da je SL moguće provesti u obrazovnom sistemu BiH. Od ta 42% samo 37% je reklo da je SL moguće provesti i na društvenim i na fakultetima prirodnih nauka, dok se 58% anketiranih izjasnilo da misle da je SL moguće sprovesti samo na fakultetima društvenih nauka. Samo 5% anketiranih se izjasnilo da misle da je SL moguće sprovesti samo na fakultetima prirodnih nauka. Interesantan je podatak da svi anketirani misle da će SL biti od koristi za studente, dok 73% anketiranih misli da SL može biti od koristi i za poslodavce. Zbog činjenice da je za uvođenje SL-a u nastavni proces potrebna i određena promjena istog, 94% anketiranih se izjasnilo da je spremno na promjene nastavnog procesa da bi se isti prilagodio SL-u. 94% anketiranih se izjasnilo da misle da će studenti imati veći kvantum znanja uz eventualni primjenu metode SL-a.

Što se tiče anketiranih studenata njih 97% se izjasnilo da prije provođenja ankete nije bilo poznato sa terminom i značenjem pojma Service learning. Na pitanje da li misle da će njihov kvantum znanja biti veći primjenom ove metode u obrazovnom procesu 83% anketiranih se izjasnilo pozitivno.

86% studenata se izjasnilo da su mišljenja da bi neke predmete na čijem osnovu bi se temeljio SL bolje shvatili i razumjeli da se primjenjuje ta metoda obrazovanja. Studenti su se također izjasnili o izboru svog budućeg zaposlenja na osnovu provedenog SL-a, odnosno njih 69% se izjasnilo da bi SL imao uticaja na izbor njihovog budućeg zaposlenja.

Komparacije radi, anketirani studenti Univerziteta u Zagrebu, tačnije svi studenti su mišljenja da su SL projekti izvanredno iskustvo kojima su proširili postojeće znanje i vještine, a 78,5% studenata smatraju da su bolje shvatili i naučili

sadržaj predmeta i studija kroz primjenu znanja na stvarne probleme zajednice.

Na kraju anketirali smo i partnere u zajednici, tačnije njih 21, među kojima su ubrojani i privatne kompanije, javne kompanije, nevladine organizacije i udruženja te javne i privatne ustanove za odgoj djece. Rezultati ankete su pokazali pomalo iznenađujuće podatke. Naime niko od predstavnika partnera u zajednici nikada nije čuo za service learning prije ankete, međutim što je još poražavajuće je činjenica da se 95% njih izjasnilo da ne bi pružili priliku za uvođenje metode SL-a u svoje organizacije, bez nametanja zakonske norme. Međutim taj procenat je znatno smanjen na svega 45% uz dodatak pitanju: "Da li bi pružili priliku studentima da rade u vašoj organizaciji, a da za njihov rad primite određenu novčanu nadoknadu od Ministarstva obrazovanja?"

Analizom ankete možemo zaključiti da nema prepreke za uvođenje SL-a u obrazovni sistem BiH što se tiče naučnog kadra (profesora i asistenata), s tim naravno da je potrebna i određena edukacija nastavnog osoblja za primjenu ove metode, što ćemo objasniti u nastavku rada. Što se tiče studenata, tu naročito nema prepreka za uvođenje ove metode u obrazovni sistem, naprotiv, studenti su i više nego zainteresovani za primjenu ove metode, uz naravno pobliže upoznavanje kakve obaveze za njih nosi primjena ove metode u obrazovnom sistemu.

Međutim, analizom ankete koja je izvršena među partnerima u zajednici, uočeni su problemi. Prvi problem koji se javio kod ove anketirane grupe je taj što partneri ne vide nikakvu korist od upošljavanja studenata u svoje organizacije. Moguće da je ovo posljedica nedovoljne upoznatosti sa metodom SL-a. Drugi problem koji se javio je problem finansiranja odnosno sufinansiranja provođenja metode SL-a, odnosno spremnost Ministarstva da finansira provođenje ove metode. Za rješavanje ovog problema trebao bi se izvršiti rebalans budžeta te na taj način

pokušati osigurati sredstva za provođenje makar pilot modela SL-a, a na osnovu uspješnosti pilot modela pokušati na neki drugi način osigurati finansiranje za sljedeću akademsku godinu.

NAČINI UVOĐENJA SL-A NA VŠU

Da bi se model SL-a uspješno stavio u upotrebu na visokoškolskim ustanovama, potrebno je provođenje nekoliko faza, a kao glavni moderator procesa bi trebalo da se pojavljuje nadležno Ministarstvo obrazovanja.

1. Prvi korak bi trebao biti formiranje radnih timova za edukaciju nastavnog osoblja, studenata i partnera u zajednici o SL-u, načinu provođenja, njegovim prednostima i sl.;
2. Nakon formiranja timova, potrebno je pristupiti fazi uvođenja radionica i seminara na VŠU. Ovo je najbitnija faza zbog činjenice da će na ovim radionicama svi sudionici procesa direktno biti uključeni u saznanja o načinu provođenja SL-a, prednostima, eventualnim greškama koje se mogu pojaviti prilikom implementacije i sl.;
3. Uvođenje SL-a u nastavne planove i programe. Ovaj korak je također od krucijalnog značaja zbog činjenice da feedback-om od radnih timova, Ministarstvo obrazovanja može donijeti neke izmjene Zakona o visokom obrazovanju, da bi se isti prilagodio te omogućavo izmjenu nastavnih planova i programa u smislu da se u njih uvrsti SL kao dio nastavnog procesa.
4. Definisane načina sticanja partnera u zajednici za provođenje metode SL-a. U ovom koraku potrebno je definisati, ko može biti partner u provođenju ove metode obrazovanja, da li će i na koji način biti novčano stimulisan, te da li će studenti steći odgovarajuća praktična znanja da bi se ispunio temeljni cilj ove metode obrazovanja.
5. Kao predzadnji korak potrebno je definisati ciljeve projekta, te je potrebno

ciljeve nastave prilagoditi ciljevima projekta.

6. Zadnji korak je određivanje metoda evaluacije uspješnosti provođenja ove metode, odnosno način ocjenjivanja ispunjenosti ciljeva koji su određeni uvođenjem ove metode u naučno-nastavni proces.

ZAKLJUČAK

Model SL-a je inovativna metoda u obrazovnom sistemu BiH te se kao takvoj treba dati značaj za rast i razvoj, jer po svim istraživanjima provedenim u ovom radu SL će samo dati doprinos kvalitetu obrazovanja studenata.

Primjenom SL modela obrazovanja u BiH, ispunila bi se civilna misija Univerziteta, što se može dokazati time da će studenti koji budu aktivni sudionici ovog modela biti društveno odgovorni i aktivni građanijer će shvatiti na koji način mogu dati doprinos razvoju civilnog društva i društva uopće. Za provođenje ove metode u BiH još je mnogo prepreka (neodgovarajuće zakonske regulative, nedostatak sredstava, inertnost vlasti), međutim, treba uzeti u obzir da društvo u cjelini apsolutno dobija uvođenjem ovog metoda obrazovanja. Anketom su definisani i potencijalni problemi (partneri u zajednici) prilikom provođenja SL-au praksi, te bi nadležno Ministarstvo obrazovanja trebalo naći rješenje za te probleme. Definisanim koracima za uvođenje SL-a na VŠU, pristupiti realizaciji primjene ovog modela u praksi, naravno pod uslovom da se osiguraju dovoljna novčana sredstva za finansiranje.

LITERATURA

- [1] Driscoll, A., Holland, B., Gelmon, S., & Kerrigan, S. "An assessment model for service-learning: Comprehensive case studies of impact on faculty, students, community, and institution", Michigan Journal of Community Service Learning, 1996.
- [2] Ward, K. "Service-learning and student volunteerism: Reflections on institutional commitment", American Educational Research Association. New York, N.Y., 1996.
- [3] Mikelić Preradović, Nives, "Service-Learning in Croatia and the region: progress, obstacles and solutions"
- [4] Jelenc, L., Mikelić Preradović, N., & Mujević, D. "Implementing Model of Service Learning in Teaching Strategic Management Course" In Proceedings of the 4th International Conference on Enterprise Odyssey: Tourism - Governance and Entrepreneurship, Zagreb, 2008.
- [5] Mikelić, N., & Boras, D. "Service learning: can our students learn

how to become a successful student? In Proceedings of the 28th International Conference on Information Technology Interfaces”, Zagreb: SRCE, 2006.

[6] <http://www.unizg.hr/bopro/activities/ankete.htm#>

[7] http://ec.europa.eu/education/highereducation/doc/studies/barometer_sum_en.pdf